

SUURI VAALIKESKUSTELU PUOLUEIDEN SILMIN

Kaarle Nordenstreng ja Anna-Marja Nurminen

Johdanto

Ihmisten käsityksiä poliitikoista eli poliitikkomielikuvia, imageja, voidaan tarkastella kolmelta näkökannalta. Ensiksikin voidaan tutkia, millainen mielikuva kansalla on tietyistä poliitikoista ja miten eri poliitikkojen imaget poikkeavat toisistaan. Toiseksi voidaan selvittää, kuinka eri ihmisryhmien poliitikkomielikuvat poikkeavat toisistaan. Kolmanneksi huomio voidaan kiinnittää mielikuvanmuutoksiin tietyn ajan tai vaalitaistelun kuluessa. Kaksi ensimmäistä tarkastelutapaa liittyvät tavallisesti toisiinsa poliittisessa mielipidetutkimuksessa, jonka tarkoituksena on kartoittaa eri väestöryhmien tietynhetkiset käsitykset vallanpitäjistä tai vallan tavoittelijoista (joko noudatettavan politiikan tai vaalipropagandan lähtökohdaksi). Kolmas tarkastelutapa puolestaan edustaa vaikutusten tutkimista, jota harrastetaan tietyn politiikan tai propagandan tehon selvittämiseksi.

Käytännön markkinatutkimuksissa poliitikkomielikuvia mitataan tavallisesti vain muutamilla »avainkysymyksillä», jolloin moniulotteisesta mielikuvasta ei saadakaan otetta sen kaikilla eri ulottuvuuksilla. Vain muutamissa akateemisissa tutkimuksissa poliitikkomielikuvia on maltettu mitailla niin perusteellisesti, että saattaa uskoa imagen kaikkien merkitsevien piirteiden tulleen kartoitetuksi. Tällaisia tutkimuksia ovat USA:n presidentinvaalin yhteydessä 1952 tehty poliittisten mielikuvien mittaus¹ sekä Englannin parlamenttivaaleihin liittyvän televisiokampanjan yhteydessä 1959 tehty tv-yleisön mielikuvatutkimus². Näissä tutkimuksissa tarkasteltiin poliittisia mielikuvia samanaikaisesti kaikilta em. näkökannoilta, sekä poliitikkojen välisten erojen että äänestäjäryhmien välisten erojen kannalta ja vielä vaalitaistelun etenemisen kannalta. Kennedyn ja Nixonin tunnettujen tv-väitelyjen aikana tehtiin USA:ssa pelkästään mielikuvanmuutoksia selvittävä tutkimus, jossa ei syvennyt vastustajien puoluetustan mukaiseen mielikuvien erittelyyn.³ Myöskään meillä 1966 tehdyssä »Suuren vaalikeskustelun» esiintyjien mielikuvakartoituksessa ei kontrolloitu vastaajien puoluetustaa, vaan koasetelma perustui kokonaan yhden tietyn vastaajaryhmän

K. N. on suorittanut filosofian lisensiaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa 1966 ja A.-M. N. filosofian kandidaatin tutkinnon Turun yliopistossa 1963. Molemmat toimivat yleisradiossa, edellinen tutkimussuunnittelijana ja jälkimmäinen tutkijana.

mielikuvanmuodostuksen vertailuun eri tilanteissa (poliitikkomielikuvat vs. puoluemielikuvat ja radion välittämät mielikuvat vs. television välittämät mielikuvat).⁴

On tietysti selvää, että puoluetasta vaikuttaa radiossa ja tv:ssä esiintyvistä poliitikoista muodostuviin mielikuviin. »Puoluesilmälasiin» vaikutus ei kuitenkaan ole suoraviivaista eikä se kohdistu samanlaisena poliitikkomielikuvan kaikkiin piirteisiin: Ruotsissa 1960 tehdyn vaaliohjelmien yleisötutkimuksen yhteydessä todettiin, että vaikutelma poliitikon luotettavuudesta ja asiallisuudesta on kyllä ilmeisen puoluesidonnainen, mutta sen sijaan arviointi esiintyjän keskustelutaidosta ja äänen miellyttävyydestä on suhteellisen riippumaton arvioitsijan puoluetasta.⁵ On siis ilmeistä, että poliittisiin mielikuviin kohdistuvissa vaikutustutkimuksissakin on syytä tarkoin kontrolloida vastaajien poliittiset taustaominaisuudet, sillä vaikutukset voivat olla eri ryhmissä perin erilaisia.

Tässä esiteltävä pikku tutkimus on tavallaan jatkoa em. 1966 »Suuren vaalikeskustelun» yhteydessä tehdyille kokeille. Tarkoituksena oli nyt kiinnittää päähuomio vastaajien poliittisen taustan osuuteen poliitikkomielikuvien muodostuksessa. Tämänkertaisessa suuressa vaalikeskustelussa (12. 1. 1968 klo 19.45—21.15 ja 21.30—) esiintyviä poliitikkoja arvioi ryhmä kuhunkin puolueeseen lukeutuvia kansalaisia. Kyseessä ei siis ollut millään koko yleisöä tai kansaa edustavalla otoksella tehty kenttätutkimus, vaan pikemminkin vain koe yhden mielikuviin vaikuttavan tekijän, puoluetan osuuden selvittämiseksi. Siksi vastaajiksi valittiin eri puolueiden jäseniä, jotka ovat sekä keskimääräistä enemmän politiikasta kiinnostuneita että kukin yhteen ainoaan puolueeseen sitoutuneita.

Menetelmä

Paria päivää ennen suurta vaalikeskustelua puolueitoimistoille lähetettiin (etukäteen tehdyn sopimuksen mukaisesti) kullekin 20 kpl tutkimuslomakkeita, jotka puolueitoimiston virkailija toimitti edelleen puolueen jäsenille. Tiedossa ei ole, missä määrin vastaajiksi valitut ovat suoranaisia puoluevirkailijoita ja missä määrin tavallisia puolueen uskollisia kannattajia. Tämän seikan kontrolloiminen olisi tehnyt vastaajien nimettömyyssuojan kyseenalaiseksi. Vastaajien tarkemman taustan tuntemattomuus ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen kannalta kohtalokasta, koska tietojenkäsittelyvaiheessa kunkin puolueen jäsenten vastaukset yhdistettiin keskiarvoiksi, jotka ilmaisevat ko. puolueeseen lukeutuvien yleistä asennoitumista.

Vastauslomakkeen mukana seurasi kirje Yleisradion tutkijoilta (tämän artikkelin kirjoittajilta):

»Pyydämme Teitä ystävällisesti osallistumaan tutkimukseemme, jonka tarkoituksena on selvittää, kuinka eri puolueiden jäsenet arvioivat suuren vaalikeskustelun osanottajia. Arvioinnit tehdään oheiselle lomakkeelle vaalikeskustelun ensimmäisen osan (19.45—21.15) jälkeen sen perusteella, minkälaisen mielikuvan asianomaisen henkilön esiintyminen antoi. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeätä, että kukin vastaaja tekee merkintänsä itsenäisesti ja henkilökohtaisen mielipiteensä perusteella. Tiedot käsitellään nimettöminä. Toivomme Teidän palauttavan täytetyt lomakkeet mahdollisimman nopeasti suljetussa kirjekuoressa Puoluetoimistoon, josta ne noudetaan.»

Kutakin suuren vaalikeskustelun esiintyjää (puolueiden edustajia ja puheenjohtajana toiminutta Niilo Ihamäkeä) arvioitiin neljällä ulottuvuudella, jotka olivat

luotettava — epäluotettava,
rohkea — arka,
uudistusmielinen — vanhoillinen ja
maltillinen — röyhkeä.

Nämä piirteet oli valittu v:n 1966 suuren vaalikeskustelun tutkimuksesta, koska ne edustivat neljää siinä esille tullutta poliittisten mielikuvien perusulottuvuutta (luotettavuutta, tarmokkuutta, uudistusmielisyyttä ja maltillisuutta). Adjektiiviparit oli monistettu vastauslomakkeelle erikseen kunkin esiintyjän arviointia varten. Esiintyjien järjestys lomakkeella oli aakkosjärjestyksen mukainen. Vastakohta-adjektiivien välillä oli semanttisen erottelun 7-portainen asteikko, jolle vastaaja teki arviointiaan vastaavan merkinnän:

luotettava : : : : : : : : epäluotettava

Lisäksi pyydettiin vielä erikseen nimeämään ne keskustelun osanottajat, joilla vastaaja katsoi olevan eniten ja vähiten seuraavia esiintymisominaisuuksia:

äänen miellyttävyys,
keskustelutaito,
kaunopuheisuus,
asiallisuus ja
uskottavuus.

Puoluetoimistoihin jätetyistä 160 lomakkeesta palautettiin täytettyinä 136 eli 85 %. Näistä 14:ssä ei kuitenkaan syystä tai toisesta ilmennyt

Taulukko 1. Esiintymisominaisuuksien arviointi

	Skdl	Tpsl	Sdp	Kes	Smp	Lkp	Kok	Rkp (Sfp)	
ENITEN	Äänen miellyttävyys	Burman	Ihamäki Rihtniemi Simonen	Raatikainen Salo Rihtniemi	Rihtniemi	Rihtniemi	Ihamäki Rihtniemi	Rihtniemi	
	Keskustelutaito	Raatikainen	Simonen	Rihtniemi	Rihtniemi	Rihtniemi	Rihtniemi	Rihtniemi	
	Kaunopuheisuus	Alenius	Alenius Raatikainen	Rihtniemi	Alenius	Rihtniemi	Rihtniemi	Ihamäki Rihtniemi	
	Asiallisuus	Alenius	Aarne Saarinen	Alenius Burman	Virolainen	Melin	Aura	Rihtniemi Aura	
	Uskottavuus	Alenius	Aarne Saarinen	Burman	Virolainen	Keski-Kuha	Aura	Rihtniemi	Teir Virolainen
VÄHITEN	Äänen miellyttävyys	Poutiainen	Poutiainen	Poutiainen	Poutiainen	Alenius	Alenius	Simonen	Alenius
	Keskustelutaito	Poutiainen	Melin	Poutiainen	Keski-Kuha	Simonen	Keski-Kuha	Keski-Kuha	Poutiainen
	Kaunopuheisuus	Poutiainen	Holkeri Keski-Kuha	Simonen	Poutiainen	Simonen	Poutiainen	Simonen	Poutiainen
	Asiallisuus	Keski-Kuha	Keski-Kuha	Keski-Kuha	Keski-Kuha	Simonen	Keski-Kuha	Simonen	Keski-Kuha
Uskottavuus	Keski-Kuha	Melin	Keski-Kuha	Keski-Kuha	Simonen	Keski-Kuha	Simonen	Keski-Kuha	

vastaajan puoluetta, minkä vuoksi ne jouduttiin hylkäämään. Tulokset perustuvat 122 vastauslomakkeeseen, jotka jakaantuvat eri puolueiden kesken seuraavasti: Skdl 17, Tpsl 9, Sdp 13, Kes 19, Lkp 16, Smp 18, Kok 10 Rkp 20. Vastaajista 59 % oli miespuolisia. 94 % oli seurannut ohjelmaa televisiosta ja loput radiosta.

Tulokset

Esiintymisominaisuuksien arviointi

Taulukossa 1 luetellaan ne esiintyjät, joita eri puolueiden arvioitsijaryhmien enemmistö on pitänyt parhaimpina ja huonoimpina eri esiintymisominaisuuksien suhteen. Kunkin puolue ryhmän arvioinnit kasaantuivat voimakkaasti: niissä tapauksissa joissa mielipiteet selvästi hajosivat usean esiintyjän osalle, kunkin nimi on mainittu erikseen.

Tulos on em. Ruotsissa tehdyn havainnon mukainen — siitäkin huolimatta, että tällä kertaa arvioitsijoina olivat aktiivisesti puolueisiin lukeutuvat eivätkä tavalliset puolueiden äänestäjät, kuten ruotsalaisessa tutkimuksessa. Puhtaiden esiintymisominaisuuksien (äänen miellyttävyys ja keskustelutaito) arviointi on suhteellisen riippumaton puoluekannasta: lähes kaikki puolueet pitivät Rihtniemeä parhaana. Mutta mitä enemmän kysymys oli »sisällöllisistä» ominaisuuksista (kaunopuheisuudesta, asiallisuudesta ja uskottavuudesta), sitä arvoväritteisemmiksi muuttuivat käsitykset esiintyjistä ja sitä enemmän puoluekanta kuvastui niissä. Uskottavimpina on pidetty oman puolueen miestä — paitsi Tpsl:ssä, jonka arvioitsijat aivan ilmeisesti ovat sotkeneet ohjelmassa esiintyneet Saariset toisiinsa (kuten kaikki muutkin vastaajaryhmät olivat tehneet). Esiintyjänä huonoimmiksi on yleisimmin nimetty Keski-Kuha ja Poutiainen kaikissa muissa vastaajaryhmissä paitsi Smp:n ja Kok:n ryhmissä, joissa puolestaan huonoimpana on pidetty Simosta.

Esiintyjien sijoittuminen arviointitulottuvuuksille

Kunkin puolueen arvioitsijoita käsiteltiin omana vastaajaryhmänään myös tarkasteltaessa mielipiteitä esiintyjien luotettavuudesta, rohkeudesta, uudistusmielisyydestä ja maltillisuudesta. Kunkin puolueen sisällä vastaajien käsitykset olivat yleensä samansuuntaisia; eniten hajosivat ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien mielipiteet Melinistä ja Virolaisesta, ja täysin yksimielisiä taas olivat kokoomuksen edustajat Simosen maltillisuuden asteesta.

Kunkin puolueyhmän kaikista esiintyjistä eri ulottuvuuksilla antamat keskimääräiset arvioinnit on esitetty kuvioissa 1—4.* Yleissääntönä on, että tietyn puolueyhmän mielestä »omat miehet» ovat aina luotettavampia, rohkeampia, uudistusmielisempiä ja maltillisempia kuin samat miehet muiden puolueyhmiin silmissä. Selvänä poikkeuksena on ainoastaan Melin, jonka kokoomus on kokenut luotettavammaksi kuin ruotsalainen kansanpuolue. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että »omia miehiä» ei suinkaan ole johdonmukaisesti pidetty uudistusmielisimpinä, maltillisimpina ja varsinkaan rohkeimpina koko esiintyjäjoukosta; esim. Aleniusta rohkeampina Skdl:n vastaajaryhmä pitää peräti 11 esiintyjää, mm. Rihtniemeä ja Holkeria.

Kuten odottaa saattaa, yksikään esiintyjä ei nauti kaikkien »vieraiden puolueiden» ehdotonta luottamusta. Tosin Auraa, Ihamäkeä, Saloa ja Teiriä ei missään puolueyhmissä pidetä suoranaisesti epäluotettavinakaan. Sen sijaan Keski-Kuhaa ja Poutiaista pidettiin kaikissa muissa puolueyhmissä paitsi »omassa» epäluotettavina, eikä Simonenkaan antanut luotettavaa vaikutelmaa muille vastaajaryhmille kuin »omalleen». Rihtniemen, Holkerin, Keski-Kuhan, Poutiaisen ja Simosen rohkeudesta kaikki vastaajat olivat yksimielisiä. Samoin kaikki puolueyhmiät pitivät Aleniusta, Saloa, Auraa, Teiriä ja Ihamäkeä maltillisina, joskin samalla myös melko arkoina. Keski-Kuhan, Poutiaisen ja Simosen esiintymisen kaikki muut puolueet paitsi »oma» katsoivat röyhkeäksi.

Mielipiteet saman puolueen edustajista olivat samansuuntaisia: jos joku vastaajaryhmä piti luotettavana Rihtniemeä, se luotti myös Holkeriin; ja jos Burmania pidettiin maltillisena, oli myös Raatikainen maltillinen. Eri keskustelijoista esitettyjen mielipiteiden riippuvuussuhteet on arvioitu laskeamalla, missä määrin puolueyhmiin heistä antamat keskiarvopistemäärät korreloivat. Saman puolueen esiintyjien väliset tulomomentti-korrelaatiot ovat positiivisia ja yleensä erittäin korkeita. Korkeimpia ovat Rihtniemen ja Holkerin välinen 0.97, Poutiaisen ja Keski-Kuhan välinen 0.92 ja Auran ja Salon välinen 0.91. Teiristä ja Melinistä esitettyihin mielipiteisiin yhteinen puolue ei kuitenkaan vaikuttanut yhtä paljon kuin heidän kantansa presidenttiehdokkaista. Heidän välillään oli tässä miltei nollakorrelaatio; Melinistä annetut arvioinnit olivat samansuuntaisia kuin vastaajien mielipiteet Rihtniemestä ja Holkerista, ja Teiriä taas arvioitiin samalla tavoin kuin Auraa ja Saloa. Toisen poikkeuksen yhteisen puoluetustan arvioiteja yhdenmukaistavasta vaikutuksesta muodostavat Aarne Saarinen ja Olavi Saarinen. Näiden tulosten mukaan kumpikin heistä muistuttaa kaimaansa selvästi enemmän kuin puoluetovereitaan Aleniusta ja Simosta. Tämä samankaisuus selittyy huomattavalta osalta nimien sekaannuksella.

* Kuviot 1—4 on sijoitettu sivuille 14—17 artikkelin jälkeen.

Riippuvuussuhteiden selvittämiseksi keskustelijoiden väliset korrelaatiot käsiteltiin faktorianalyysillä, kukin arviointitulottavuus erikseen. Faktoroinnit tehtiin pääakselimenetelmällä. Taulukossa 2 esitetyt rotatoidut tulokset on saatu varimax-rotatiolla. Suorakulmaista rotaatiota käytettiin, koska haluttiin selvittää nimenomaan, mitä toisistaan riippumattomia taustatekijöitä esiintyi. Faktorianalyysi ei tosin ole tässä matemaattisesti täysin korrekti menetelmä — siitäkään syystä, että havaintojen määrä oli muuttujien määrää pienempi. Kuitenkaan ei ole syytä olettaa sen johtaneen suoranaisiin virheellisyyksiin.

Luotettavuusarvioinneissa käytetyt kriteerit ryhmittivät neljäksi taustatekijäksi, jotka yhdessä selittävät 95 % näiden arviointien varianssista (taulukko 2):

I faktori muodostaa ulottuvuuden, jonka toiseen päähän sijoittuvat Holkeri, Rihtniemi ja Melin. Ne puolueet, jotka ovat pitäneet heitä luotettavina, ovat pitäneet epäluotettavina ulottuvuuden toiseen päähän sijoittuvia Aleniusta, Aarne Saarista, Burmania ja Raatikaista. Samoin jos jälkimmäiset on koettu luotettaviksi, vastakkaisen ryhmän edustajat ovat olleet epäluotettavia. Faktori voidaan tulkita oikeistoluotettavuus vs. vasemmistoluotettavuus -tekijäksi. Se selittää 58 % luotettavuusarviointien varianssista.

II faktoriin kuuluvat Aura, Salo, Teir ja Ihamäki sekä jossain määrin myös Virolainen. He muodostavat puolueettoman keskustan, jota sekä oikeiston että vasemmiston vastaajaryhmät ovat pitäneet luotettavampana kuin (vieraiden) ääripuolueiden edustajia. Tämä »keskustaluotettavuus» selittää 27 % varianssista.

III faktorin toiseen päähän sijoittuivat Poutiainen ja Keski-Kuha, toiseen Virolainen ja Silvola. Faktori kuvastaa Suomen maaseudun puolueen ja keskustapuolueen vastaajaryhmien vastakkaisia luotettavuuskäsityksiä. Se selittää 6 % varianssista.

IV faktorin toisessa ääripäässä on Simonen. Tähän päähän ulottuvuutta sijoittuvat myös molemmat Saariset, vastapäätä ovat Rihtniemi, Holkeri ja Melin. Faktori lienee tulkittava lähinnä »simoslaisuuden» erityispiirteeksi, joka selittää luotettavuusarviointien varianssista tässä 4 %.

Rohkeusarviointien faktorianalyysissä saadut viisi faktoria selittävät 86 % varianssista. Nämä faktorit eivät kuitenkaan ole tulkittavissa ja osoittavat lähinnä vain sen, että esiintymisen rohkeutta arvioitaessa muodostuvat puolueeryhmien väliset erot eivät ole systemaattisia.

Uudistusmielisyyden arviointien varianssista jo ensimmäinen faktori selittää 70 %. Tämän faktorin toiseen päähän sijoittuvat Melin, Rihtniemi, Holkeri, Aura ja Salo ja toiseen päähän Alenius ja Saariset. Tämä faktori on varsin selvästi oikeiston käsitys uudistusmielisyydestä vs. vasemmiston käsitys uudistusmielisyydestä.

Taulukko 2. Esiintyjien ryhmittäminen eri arviointiulottuvuuksilla

	Luotettavuus					Maltillisuus					Kaikki arviointiasteikot				
	I	II	III	IV	h ²	I	II	III	IV	h ²	I	II	III	IV	h ²
Alenius (Skdl)	-.83	-.25	-.27	.35	.9414	-.34	-.77	-.11	.41	.8921	-.64	-.05	-.09	-.62	.8029
Aarne Saarinen (Skdl)	-.72	-.24	-.24	.59	.9887	-.66	-.48	-.48	.22	.9962	-.32	-.30	.41	-.74	.9081
Olavi Saarinen (Tpsl)	-.54	-.25	-.38	.70	.9881	-.77	-.45	-.42	.07	.9849	-.29	-.46	.51	-.58	.8901
Simonen (Tpsl)	-.27	-.27	-.31	.85	.9614	-.85	-.36	-.31	.07	.9504	.05	-.60	.55	-.44	.8565
Burman (Sdp)	-.89	.14	-.29	.18	.9291	-.39	-.07	-.41	.80	.9692	-.30	.02	.30	-.77	.7681
Raatikainen (Sdp)	-.93	.02	.20	.28	.9824	-.47	-.29	-.16	.78	.9385	-.19	-.24	.25	-.86	.8891
Silvola (Kes)	-.29	.28	-.75	.33	.8372	-.41	.12	-.81	.25	.8992	-.16	-.07	.81	-.27	.9037
Virolainen (Kes)	-.14	.56	-.67	.29	.8612	-.40	.32	-.77	-.12	.8687	.07	.18	.86	-.14	.7913
Keski-Kuha (Smp)	.37	-.15	.86	-.31	1.0000	.18	.04	.90	-.37	.9806	.86	-.43	-.08	.02	.9286
Poutiainen (Smp)	.51	-.10	.83	-.22	1.0000	.29	.07	.90	-.15	.9329	.85	-.29	-.29	.06	.8926
Aura (Lkp)	-.12	.88	-.29	-.11	.8918	.18	.92	-.23	.08	.9354	.02	.93	.09	.02	.8816
Salo (Lkp)	.07	.94	-.20	-.18	.9529	.14	.89	.01	-.12	.8307	.03	.95	-.01	.03	.9037
Holkeri (Kok)	.72	.14	.23	-.60	.9636	.90	.11	.16	-.34	.9653	.82	.16	.06	.47	.9335
Rihtniemi (Kok)	.64	.05	.19	-.74	.9986	.92	.03	.23	-.24	.9588	.84	.12	.07	.42	.9028
Melin (Rkp)	.60	.21	.27	-.71	.9819	.81	.20	.34	-.35	.9364	.59	.42	-.30	.54	.9030
Teir (Rkp)	.34	.72	-.49	-.20	.9106	.16	.88	-.43	.04	.9818	-.19	.84	.14	.30	.8487
Ihamäki	.11	.88	.14	.14	.7634	.04	.87	.22	-.18	.8331	-.13	.84	-.16	.13	.7718

Maltillisuusarviointien varianssista saadut neljä faktoria selittävät 94 % (taulukko 2):

I faktorin toisessa ääripäässä ovat Holkeri, Rihtniemi ja Melin, toisessa Simonen, Olavi Saarinen ja Arne Saarinen. Kysymyksessä lienee lähinnä tekijä »röyhkeä oikeisto vs. röyhkeä vasemmisto». Varianssista se selittää 55 %.

II faktorissa ovat korkean latauksen saaneet toisessa ääripäässä Aura, Salo, Teir ja Ihamäki, toisessa ääripäässä Alenius. Näitä viittä ovat kaikki puolueet pitäneet maltillisina. Faktori voidaan tulkita tekijäksi »maltillinen oikeisto vs. maltillinen vasemmisto». Se käsittää 25 % varianssista.

III faktori kuvaa ulottuvuutta, jonka toisessa päässä ovat Poutiainen ja Keski-Kuha ja toisessa päässä Virolainen ja Silvola. Tämä faktori vastaa Suomen maaseudun puolueen ja keskustapuolueen vastaajaryhmien käsityksiä, jotka ovat vastakkaisia myös siinä, keitä pidetään maltillisina ja keitä röyhkeinä. Faktori selittää 8 % varianssista.

IV faktorissa saavat korkean latauksen ainoastaan Burman ja Raatikainen. Faktori kuvaa »sosialidemokraattista maltillisuutta», joka (tässä keskustelussa) näyttää olleen oma muista maltillisuus-röyhkeys -arvioinneista jokseenkin riippumaton tekijänsä. Varianssista se selittää 6 %.

Kaikki arviointiasteikot yhdistettyinä tehty faktorianalyysi perustuu korrelaatiokertoimiin, jotka kuvaavat keskustelun osanottajien samanlaisuutta niin luotettavuuden kuin rohkeuden, uudistusmielisyyden ja maltillisuudenkin suhteen. Saadut neljä faktoria selittävät 86 % varianssista (taulukko 2):

I faktorissa saavat korkean positiivisen latauksen Poutiainen, Keski-Kuha, Holkeri, Rihtniemi ja Melin. Faktori voidaan tulkita »antikekkoslaisuudeksi». Se selittää 43 % arviointien varianssista.

II faktorin toisessa päässä ovat Aura, Salo, Teir ja Ihamäki, toisessa päässä Simonen, Olavi Saarinen ja Keski-Kuha. Tämä on maltillisen keskustan faktori, jonka toisen ääripään muodostavat keskustelussa röyhkeinä pidetyt. Varianssista se selittää 26 %.

III faktori selittää 12 % varianssista. Korkeimmat lataukset siinä on Virolaisella ja Silvolalla. Faktori on »keskustapuolue tekijä», joka on muodostunut erilliseksi, koska tämän puolueen vastaajaryhmän kannanotot ovat poikenneet muiden puolueiden vastaajaryhmien käsityksistä.

IV faktorissa on korkeimmat lataukset toisessa päässä Rihtniemellä, Holkerilla ja Melinillä, toisessa päässä Skdl:n, Tpsl:n ja Sdp:n edustajilla. Tämä on tulkittavissa oikeisto-vasemmisto -tekijäksi. Se selittää tässä 5 % varianssista.

Taulukko 3. Arviointitulottuvuuksien riippuvuussuhteet puolueittain

1. luotettava — epäluotettava
2. rohkea — arka
3. uudistusmielinen — vanhoillinen
4. maltillinen — röyhkeä

	Skdl					Tpsl					Sdp					Kes			
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4
1					1					1					1				
2	.09				2	.50				2	— .29				2	— .15			
3	.09	.20			3	.88	.48			3	.61	.06			3	.62	.13		
4	.92	— .25	.77		4	.86	.11	.75		4	.90	— .49	.54		4	.93	— .39	.55	
	Smp					Lkp					Kok					Rkp			
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4
1					1					1					1				
2	.80				2	— .31				2	.23				2	— .12			
3	.96	.77			3	.58	— .15			3	.79	.59			3	.08	— .39		
4	.85	.42	.83		4	.94	— .46	.71		4	.77	— .07	.63		4	.86	— .52	.17	

Arviointiasteikkojen riippuvuussuhteet

Taulukossa 3 on esitetty arviointiasteikkojen korrelatiiviset riippuvuudet puolueittain. Kaikilla puolueilla arvioinnit luotettavuudesta ja maltillisuudesta korreloivat korkeasti: niitä ei ole käytetty riippumattomina asteikkoina, vaan ne ovat ainakin osittain mitanneet samaa asiaa. Luotettavuus ja maltillisuus yhdessä korreloivat myös uudistusmielisyyden kanssa paitsi ruotsalaisen kansanpuolueen vastaajaryhmässä, jonka uudistusmielisyydskäsityksen sisältö jää jonkin verran epäselväksi muutenkin. Rohkeusarvioinnit ovat muista mielipiteistä melko riippumattomia. Ne ovat jossain määrin yhteydessä röyhkeyteen, mutta luottavuuteen ne korreloivat vain Smp:n ja Tpsl:n kohdalla. Luonnollista on kuitenkin, että nämä riippuvuussuhteet määräytyvät ennen kaikkea arvioitavien yksilöiden ominaisuuksien perusteella, joten niitä ei voida tulkita yleisiksi säännönmukaisuuksiksi.

Taulukossa 4 on esitetty suorakulmaisesti rotatoitu faktorimatriisi, joka on saatu analysoimalla samanaikaisesti kaikkien puolueiden käyttämiä eri arviointiasteikkoja sen perusteella kuinka yhdenmukaisesti keskustelun osanottajia on niillä arvioitu. Asteikot korreloivat osittain varsin korkeastikin keskenään. Esimerkiksi Skdl:n vastaajaryhmän käsitys keskustelun osanottajien uudistusmielisyydestä korreloi $+ 0.91$ Tpsl:n vastaajaryhmän uudistusmielisyydsarviointeihin, ts. näissä kahdessa ryhmässä ilmeisesti tarkoitettiin uudistusmielisyydellä samaa asiaa. Sen sijaan Skdl:n ja kokoomuksen vastaajien mielipiteet uudistusmielisyydestä olivat vastakkaisia, ne korreloivat $- 0.72$.

Tehdyssä faktorianalyysissä saatiin neljä faktoria, jotka selittävät 85 % varianssista:

I faktorin toiseen ääripäähän sijoittuvat Skdl:n, Tpsl:n, keskustapuolueen ja Sdp:n vastaajaryhmien käsitykset luotettavuudesta, uudistusmielisyydestä ja maltillisuudesta. Ne ovat päinvastaisia kuin kokoomuksen ja Smp:n vastaajaryhmien käsitykset näistä ominaisuuksista. Tämä »puoluesidonnaisen luotettavuuden faktori» selittää 41 % varianssista. Faktoria värittää jossain määrin »kekkoslaisuus».

II faktori on vähemmän puoluesidonnainen luotettavuuskäsitys, jota lähinnä edustavat liberaalisen kansanpuolueen ja ruotsalaisen kansanpuolueen vastaajaryhmät. Se selittää 31 % varianssista.

III faktorin muodostavat rohkeusarvioinnit, jotka ovat olleet melko samansuuntaisia kaikissa puolueeryhmissä. Eräillä puolueilla »rohkeus» on ollut jonkin verran röyhkeyden ja vanhoillisuuden sävyttämä. Muiden puolueiden rohkeuskäsityksestä poikkeaa eniten Smp:n vastaajaryhmän mielikuva — heillä rohkeus on läheisesti liittynyt luotettavuuteen, uudistusmielisyyteen ja maltillisuuteen. Rohkeusfaktori selittää 9 % arviointien varianssista.

Taulukko 4. Arviointiulottuvuuksien ryhmittäminen

	I	II	III	IV	h ²
Skdl , luotettavuus	.92	.01	— .09	.29	.9264
» , rohkeus	.07	— .36	.83	.20	.8585
» , uudistusmielisyyys	.88	— .38	— .06	.18	.9495
» , maltillisuus	.85	.17	— .38	.27	.9598
Tpsl , luotettavuus	.91	— .05	.15	— .10	.8622
» , rohkeus	.34	— .40	.66	.12	.7264
» , uudistusmielisyyys	.84	— .39	.02	— .01	.8540
» , maltillisuus	.92	.22	— .21	.03	.9392
Sdp , luotettavuus	.59	.46	— .35	.42	.8564
» , rohkeus	— .09	— .47	.67	.13	.7020
» , uudistusmielisyyys	.78	— .35	— .23	.40	.9509
» , maltillisuus	.44	.41	— .61	.40	.8935
Kes , luotettavuus	.69	.65	— .04	— .17	.9324
» , rohkeus	— .03	— .20	.84	— .05	.7468
» , uudistusmielisyyys	.94	— .05	.06	.08	.8965
» , maltillisuus	.65	.67	— .24	— .04	.9372
Smp , luotettavuus	— .95	.07	— .21	.13	.9675
» , rohkeus	— .90	— .24	.26	.02	.9327
» , uudistusmielisyyys	— .90	— .14	— .29	.25	.9672
» , maltillisuus	— .68	.25	— .58	.20	.9064
Lkp , luotettavuus	— .04	.94	— .25	— .06	.9552
» , rohkeus	— .51	— .25	.44	.39	.6696
» , uudistusmielisyyys	.12	.41	— .62	.31	.6669
» , maltillisuus	.08	.85	— .49	.03	.9704
Kok , luotettavuus	— .58	.72	.02	— .01	.8546
» , rohkeus	— .59	— .04	.53	.21	.6811
» , uudistusmielisyyys	— .75	.40	.07	.37	.8626
» , maltillisuus	— .25	.72	— .34	.35	.8100
Rkp , luotettavuus	— .19	.93	— .11	— .02	.9043
» , rohkeus	— .48	— .19	.74	— .12	.8384
» , uudistusmielisyyys	— .09	— .09	— .60	.14	.3915
» , maltillisuus	.11	.88	— .41	.06	.9521

IV faktoriin jäivät lähinnä Sdp:n vastaajien arvioinnit: tämän puolueen vastaajaryhmä on tarkoittanut luotettavuudella, uudistusmielisyydellä ja vanhoillisuudella jossain määrin muuta kuin toiset puolueet. Varianssista tämä faktori selittää enää vain 4 %.

Tämä tulos poikkeaa vuoden 1966 suuren vaalikeskustelun tutkimustuloksesta, jonka mukaan tässä käytetyt neljä arviointiulottuvuutta (luotettavuus, tarmokkuus, uudistusmielisyyys ja maltillisuus) olivat toisistaan melko riippumattomia perusulottuvuuksia. Ero selittyy arvioitsijajoukkojen erolla: aikaisemmassa tutkimuksessa arvioijat olivat opiskelijoita ja tässä aktiivisia puolueiden jäseniä. Jos arvioijien puoluesidonnaisuus on kyllin voimakas,

se siis näyttää yhdenmukaistavan eri ulottuvuuksilla tehdyt arvioinnit pääosaltaan samaa asiaa — arvioitavan henkilön puoluetusta — mittaaviksi.

Johtopäätöksiä

Puoluetusta vaikuttaa ratkaisevasti esiintyjien luotettavuuden, uudistusmielisyyden ja maltillisuuden arviointeihin, mutta vaikuttaa suhteellisen vähän siihen, millaisina pidetään puhtaita esiintymisominaisuuksia, kuten äänen miellyttävyyttä, keskustelutaitoa ja rohkeutta. Niidenkin arvioinneissa tosin puoluesidonnaisuus ilmenee sikäli, että oman puolueen edustajia ei koskaan pidetä näissäkään suhteissa huonoimpina.

Puoluetustan vaikutus luotettavuuspiirteisiin ei ole yksiselitteinen. Paitsi että oma puolue edustajineen nähdään parhaana, eri puolueiden väliset suhteet määräävät arviointeja. Luotettavuuden arviointiperusteita osoitetaan olevan useita. Yksi niistä riippuu siitä kuuluuko arvioiva ryhmä oikeistoon vai vasemmistoon ja ilmaisee, että käsitteellä »luotettavuus» on eri merkitys riippuen siitä katsotaanko asiaa oikealta vai vasemmalta käsin. Näistä oikeiston ja vasemmiston luotettavuuskriteereistä eroaa keskustaryhmien käsitys luotettavuudesta, joka ilmaisee vähemmän arvoväritteistä »yleisluotettavuutta». Tässä keskustelussa luotettavuuspiirteitä punnittiin lisäksi vaaliliittoryhmittymisen perusteella ja käsitys keskustelijan luotettavuudesta riippui osaksi myös siitä, ketä presidenttiehdokasta hän kannatti. Erityisesti korostui keskustapuolueen ja Suomen maaseudun puolueen luotettavuuskäsityksen vastakkaisuus. Lisäksi tuli esille pienempiä luotettavuuden erillissävyjä: sosiaalidemokraateilla oli oma muista jonkin verran poikkeava käsityksensä, ja suhtautuminen Simosen luotettavuuteen näytti olevan vastaajaryhmän muusta luotettavuuskäsityksestä osittain riippumatonta.

Annetuilla luotettavuusarvioinneilla ei — niin vaalikeskustelusta kuin olikin kysymys — näytä olevan yhteyttä vaalien tulokseen. Ilmeisestikin puolueiden käsitys luotettavuudesta on eri asia kuin äänestäjien käsitys siitä — ja ilmeisesti myös keskustelu ja vaali ovat eri asioita. Tämä pikku tutkimus kuitenkin osoitti jälleen kerran, että poliittiset mielikuvat ovat monivivahteisia ja että niiden herkkiäkin sävyjä voidaan mitata ja kuvata.

LÄHDEVIITTEET

¹ Charles Osgood, George Suci and Percy Tannenbaum, *The Measurement of Meaning*, Urbana 1957, s. 104—124.

² Joseph Trenaman and Denis McQuail, *Television and the Political Image*, London 1961.

³ Percy Tannenbaum, Bradley Greenberg and Fred Silberman, *Candidate Images*, teoksessa Sidney Kraus (toim.), *The Great Debates*, Bloomington 1962, s. 271—288.

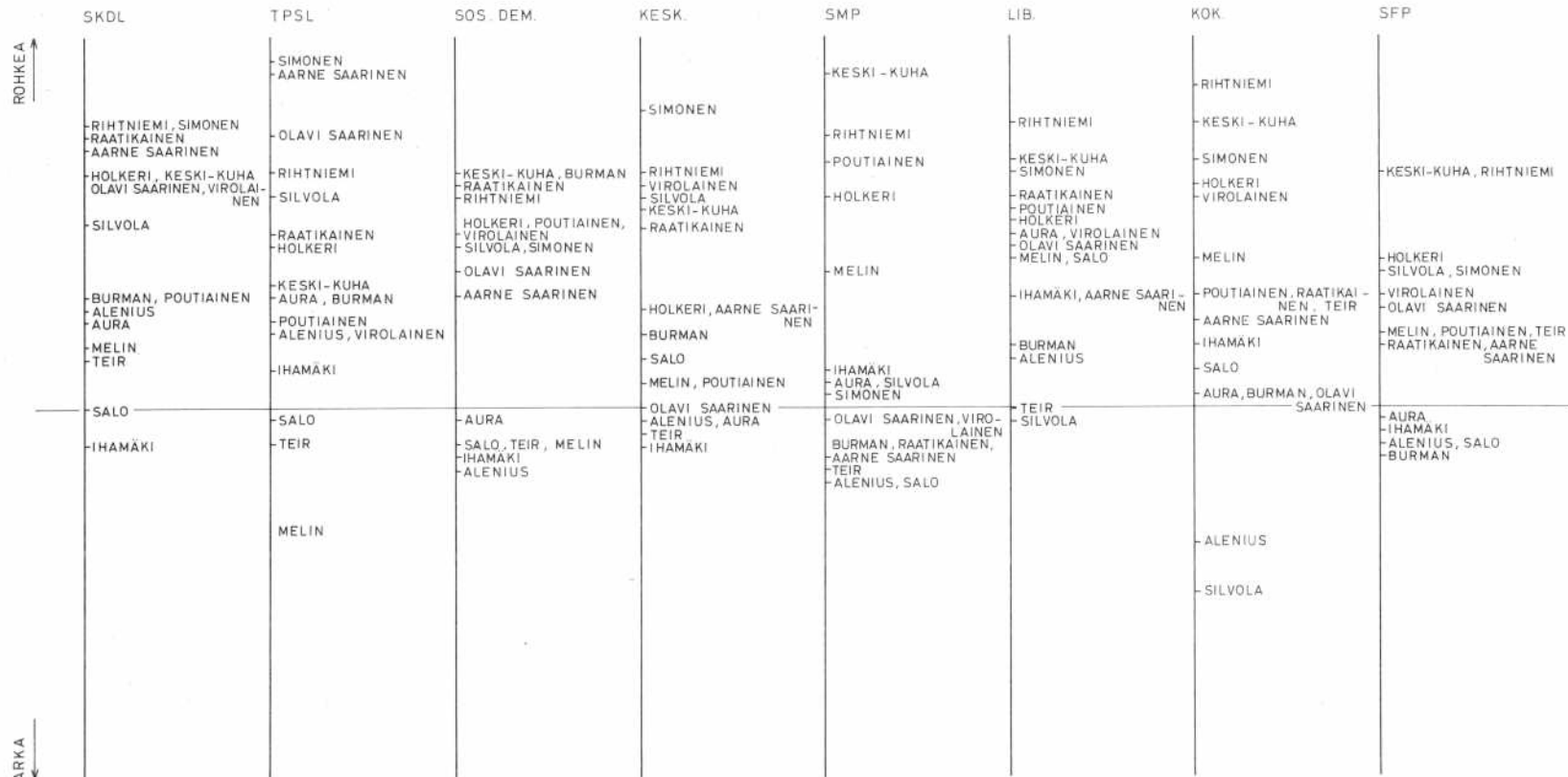
⁴ Kaarle Nordenstreng and Osmo Wiio, *Some Effects of Radio and Television on Candidate and Party Images*, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 2, s. 223—244.

⁵ Rune Sjärdén, *Sveriges första TV-val*, Stockholm 1962, s. 65.

Kuvio 1. Esiintyjien sijoittuminen arviointitulottuvuudelle luotettava — epäluotettava.

	SKDL	TPSL	SOS. DEM.	KESK.	SMP	LIB.	KOK.	SFP
LUOTETTAVA ↑	-ALENIUS						-RIHTNIEMI	
	-AARNE SAARINEN	-SIMONEN, OLAVI SAARINEN		-VIROLAINEN	-POUTIAINEN	-AURA -TEIR -SALO	-HOLKERI -MELIN	
	-RAATIKAINEN, OLAVI SAARINEN	-AARNE SAARINEN	-BURMAN, RAATIKAINEN	-SILVOLA -IHAMÄKI	-KESKI-KUHA -MELIN, RIHTNIEMI -HOLKERI			-TEIR
	-BURMAN		-AURA -ALENIUS, IHAMÄKI	-AURA, TEIR -BURMAN -SALO		-IHAMÄKI		-AURA -RIHTNIEMI -VIROLAINEN
		-ALENIUS	-TEIR -SALO, AARNE SAARINEN	-AURA, TEIR -BURMAN -SALO -AARNE SAARINEN -RAATIKAINEN	-IHAMÄKI	-MELIN -VIROLAINEN -HOLKERI, RIHTNIEMI	-TEIR	-MELIN -SALO -HOLKERI -IHAMÄKI
		-SILVOLA -RAATIKAINEN -VIROLAINEN -TEIR -BURMAN -AURA -IHAMÄKI	-SILVOLA -VIROLAINEN	-ALENIUS, OLAVI SAARINEN		-SILVOLA	-IHAMÄKI	-MELIN -SALO -HOLKERI -IHAMÄKI
		-AURA, SIMONEN -SILVOLA	-MELIN			-BURMAN	-SILVOLA -AURA -SALO	
	-TEIR -IHAMÄKI, VIROLAINEN -SALO	-SALO	-RIHTNIEMI, OLAVI SAARINEN	-MELIN -SIMONEN -HOLKERI	-TEIR -AURA -SALO	-RAATIKAINEN -ALENIUS -AARNE SAARINEN -OLAVI SAARINEN	-VIROLAINEN	-ALENIUS -SILVOLA
	-RIHTNIEMI -MELIN		-HOLKERI	-RIHTNIEMI			-BURMAN, POUTIAINEN	-RAATIKAINEN -AARNE SAARINEN -BURMAN, OLAVI SAARINEN
	-HOLKERI	-HOLKERI	-KESKI-KUHA, SIMONEN		-ALENIUS -AARNE SAARINEN	-SIMONEN, POUTIAINEN	-ALENIUS, KESKI-KUHA	-POUTIAINEN
		-RIHTNIEMI -MELIN -POUTIAINEN	-POUTIAINEN	-POUTIAINEN	-RAATIKAINEN -BURMAN	-KESKI-KUHA	-RAATIKAINEN, -AARNE SAARINEN -OLAVI SAARINEN	-KESKI-KUHA -SIMONEN
EPÄLUOTETTAVA ↓	-KESKI-KUHA, POUTIAINEN	-KESKI-KUHA		-KESKI-KUHA	-VIROLAINEN -SIMONEN, OLAVI SAARINEN -SILVOLA		-SIMONEN	

Kuvio 2. Esiintyjien sijoittuminen arviointiulottuvuudelle rohkea — arka.

Kuvio 3. Esiintyjien sijoittuminen arviointiulottuvuudelle uudistusmielinen — vanhoillinen.

